

Юридичні науки

УДК 341.231.14:061 ЄС

Полюга Ірина Сергіївна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Полюга Ирина Сергеевна

студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Poliuha Iryna

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

Науковий керівник:

Бенедик Яна Степанівна

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри права Європейського Союзу

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ У КОНТЕКСТІ ЛГБТІ СПІЛЬНОТИ

РЕАЛИЗАЦИЯ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА В КОНТЕКСТЕ ЛГБТИ

СООБЩЕСТВА

REALIZATION OF HUMAN RIGHTS IN LGBTI CONTEXT

Анотація. У статті проаналізовано права людини у контексті їх реалізації ЛГБТІ спільнотою; проаналізовано сучасний стан правових механізмів захисту ЛБТІ та шляхів їх вдосконалення, досліджено випадки дискримінації представників ЛГБТІ спільноти.

Ключові слова: права людини, дискримінація, ЛГБТІ, право на життя.

Аннотация. В статье проанализированы права человека в контексте их реализации ЛГБТ-сообществом; проанализировано современное состояние механизмов защиты ЛГБТИ и путей их совершенствования, исследованы случаи дискриминации представителей ЛГБТ сообщества.

Ключевые слова: права человека, дискриминация, ЛГБТИ, право на жизнь.

Summary. The article analyzes human rights in the context of their implementation by the LGBT community; the present state of the mechanisms of protection of LGBTI and ways of their improvement are analyzed, cases of discrimination of representatives of the LGBT community have been investigated.

Key words: human rights, discrimination, LGBTI, right to life.

Постановка проблеми. Значна кількість людей в Європі піддаються стигматизації через свою дійсну або ймовірну сексуальну орієнтацію або гендерну ідентичність, і не можуть в повній мірі користуватися загальними правами людини. Деякі з них стають жертвами злочинів на ґрунті ненависті, нетерпимості, і не можуть розраховувати на захист, коли на них нападають на вулиці свої ж співвітчизники, в той час як організаціям таких людей нерідко відмовляють в реєстрації, а їх мирні зібрання і демонстрації забороняються. Деякі з них рятуються втечею в державах-членах Ради Європи з тих країн, де вони ризикують зазнати катувань або страти через сексуальну орієнтацію або гендерну ідентичність. Занадто мало авторитетних людей і провідних політиків займають тверду позицію проти проявів гомофобії, трансфобії, дискримінації та насильства. Спроби обговорити питання повного забезпечення універсальних прав людини ЛГБТ зустрічають значний опір зі сторони багатьох людей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання реалізації прав людини ЛГБТ в контексті Європейського Союзу є не достатньо дослідженим

вітчизняними вченими, проте дану проблематику займалися такі вчені як: Н. Назарчук, О. В. Батанов, Я. К. Товпенко, Т. О. Марценюк, М. Д. Ходаківський та інші.

Метою статті є дослідження прав людини у контексті ЛГБТ, визначення ризиків та проблем, які виникають у контексті вироблення підходів до забезпечення ефективної реалізації прав осіб, що належать до ЛГБТ спільнот; а також, пошук імовірних шляхів уникнення дискримінації.

Виклад основного матеріалу. Права ЛГБТІ осіб захищені існуючими міжнародно-правовими інструментами, хоча часто необхідні специфічні заходи для забезпечення повного здійснення прав людини лесбіянок, геїв, бісексуалів, трансгендерів та інтерсексуалів (ЛГБТІ). ЛГБТІ мають такі ж права, як і всі інші особи. Для них не створено нових прав людини, і нікому не може бути відмовлено у їх реалізації. ЄС відданий принципу універсальності прав людини підтверджує, що культурні, традиційні чи релігійні цінності не можуть використовуватися для виправдання будь-якої форми дискримінації, включаючи дискримінацію ЛГБТІ.

Значна кількість держав-членів Ради Європи прийняли законодавчі та інші заходи, забороняючі дискримінацію по відношенню до людей за ознакою сексуальної орієнтації, а також за ознакою гендерної ідентичності. Більшість держав-членів (38), у відповідності до міжнародних і європейських стандартів, визнають, що сексуальна орієнтація є однією з причин для дискримінації в загальнодержавному або галузевому антидискримінаційному законодавстві. Тільки дев'ять держав-членів, як виявилось, не захищають ЛГБТ. Менша кількість, 20 з 47 держав-членів, визнає у своєму антидискримінаційному законодавстві дискримінацію за ознакою гендерної ідентичності, або спеціально виокремлюючи термін «гендерна ідентичність», або шляхом офіційного тлумачення таких термінів, як «гендер», «стать» або «інші підстави для дискримінації». 27 держав-членів

зовсім не передбачає або містить нечіткі положення щодо захисту трансгендерних осіб [1, с. 7].

ЄС серйозно стурбований тим, що сексуальна орієнтація та гендерна ідентичність продовжують використовуватися для виправдання серйозних порушення прав людини в усьому світі. ЛГБТІ становлять уразливі групи, які продовжують бути жертвами переслідування, дискримінації, найчастіше це стосується екстремальних форм насильства, включаючи катування та вбивства. Дискримінація ЛГБТІ осіб часто корениться в соціальних нормах і прийнятих ролях, які закріплюють гендерну нерівність. ЄС особливо стурбований тим, що в деяких країнах добровільні статеві відносини між дорослими однієї статі криміналізуються і підлягають покаранню у виді позбавлення волі або смертної кари. В інших країнах уряди активно прагнуть обмежити свободу асоціацій та самовираження ЛГБТІ осіб. Пропонуємо розглянути можливість реалізації деяких прав людини представниками ЛГБТІ спільноти [2, с. 1].

Задля забезпечення впровадження державами базових стандартів щодо захисту відповідних уразливих груп 26 березня 2007 р. 29 міжнародними експертами-правозахисниками укладено документ, відомий як принципи Джоцькарти прав людини щодо сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності (далі – принципи Джоцькарти). Дані принципи всебічно визначають права усіх людей, незалежно від їхньої сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності та ідентифікації відповідних зобов'язань передбачених міжнародним правом. У преамбулі йдеться про те, що принципи Джоцькарти ґрунтуються на тому, що «...міжнародне право підтверджує, що дотримання прав людини повинно здійснюватися у повному обсязі, незалежно від сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності конкретних осіб» [5].

Одним з основоположних і визначальних прав саме для ЛГБТ спільноти вважаємо право на свободу мирних зібрань і право на вільне

вираження своїх поглядів, тому що їх порушення обумовлює заперечення існування ЛГБТ спільноти як такої. Так, принцип Джокьякарти 19 проголошує: «Кожна людина має право на свободу переконань і вільне вираження, незалежно від сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності. Це включає вираження особистості за допомогою мови, поведінки, одягу, фізичних особливостей, вибору імені, або будь-яким іншим способом, а також свободу пошуку, одержання і поширення інформації та ідей будь-якого типу, зокрема і по відношенню до прав людини, сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності, за допомогою будь-яких засобів незалежно від державних кордонів».

Відповідно до п. 15 ч. 3 Додатку до Рекомендації СМ/Rec(2010)5 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам стосовно заходів протидії дискримінації за ознакою сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності держави повинні забезпечити, щоб правоохоронні органи вживали належних заходів для захисту учасників мирних демонстрацій стосовно захист прав лесбійок, геїв, бісексуалів і трансгендерів від будь-яких спроб незаконного зриву або перешкоджання ефективному здійсненню їхнього права на свободу вираження поглядів і мирних зборів. Відповідно до міжнародних стандартів, будь-які обмеження свобод вільного самовираження та мирних зібрань, що встановлюються державами, повинні бути передбачені законом і необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб. У багатьох випадках з усіх регіонів, поліція чи державні службовці підтримують насильство і погрози щодо захисників ЛГБТ прав. В деяких випадках влада забороняє демонстрації, конференції та наради, відмовляє в реєстрації організацій, що працюють для захисту прав ЛГБТ осіб і працівники поліції наносили тілесні ушкодження або навіть здійснювали сексуальне насильство проти захисників прав ЛГБТ осіб. Як зазначає Комітет

Міністрів Ради Європи у своєму звіті, різні ЛГБТ заходи неодноразово заборонялися і скасовувалися, через невідповідність громадській думці. Згідно з рішенням Європейського суду з прав людини в справі «Платформа «Лікарі за життя» проти Австрії», «демонстрація може драгувати чи образати осіб, ідеї яких протилежні ідеям демонстрантів. Учасники, однак, повинні мати змогу провести свій захід, не побоюючись загроз фізичного насильства з боку своїх опонентів; наявність таких побоювань може перешкодити об'єднанню або іншим групам, що дотримуються спільних поглядів або мають спільні інтереси, відкрито висловлювати свої погляди стосовно доволі суперечливих питань, що непокоять суспільство. Демократія передбачає, що право на контр-демонстрацію не може перешкоджати реалізації права на демонстрацію» [6, с. 77-78].

Таким чином, не може обмежуватися проведення зазначених заходів, посиленням на невідповідність моралі чи поглядам суспільства. У багатьох випадках з усіх регіонів, поліція чи державні службовці підтримують насильство і погрози щодо захисників ЛГБТ прав. В деяких випадках влада забороняє демонстрації, конференції та наради, відмовляє в реєстрації організацій, що працюють для захисту прав ЛГБТ осіб і працівники поліції наносили тілесні ушкодження або навіть здійснювали сексуальне насильство проти захисників прав ЛГБТ осіб.

Принципи 17 і 18 Джеккарти передбачають право на найвищий досяжний рівень здоров'я і захист від медичних зловживань. Принцип 17 передбачає, що: «Кожна людина має право на найвищий досяжний рівень фізичного і психічного здоров'я, без дискримінації за ознакою сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності. Сексуальне і репродуктивне здоров'я є фундаментальним аспектом цього права». Принцип 18 встановлює: «Ніхто не може бути примушений до проходження будь-якого медичного або психологічного лікування, процедури, дослідження, або госпіталізації на підставі сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності. Незважаючи на

будь-які зворотні класифікації, сексуальна орієнтація або гендерна ідентичність не є, сама по собі, медичним показанням і не підлягає лікуванню». Дані положення, закріплені в Джокьякартських принципах, пояснюють те, що міжнародні права людини можуть бути застосовані в конкретному контексті поваги та захисту права на здоров'я для ЛГБТ осіб. Однією з організацій ЄС, яка займається цією проблемою, є ОП Europe (організація Intersex International Europe). Її діяльність спрямована на забезпечення повної реалізації прав людини, тілесної цілісності та самовизначення для інтерсексуалів; правової заборони неконсенсусного медичного та психологічного лікування.

Крім того, численні проблеми виникають із забезпеченням належного захисту права на життя представників ЛГБТ, які часто є уразливими до цілеспрямованого насильства на підставі своєї сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності. П'ять країн світу застосовують смертну кару за одностатеві відносини. Це є порушенням статті 6 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, у якій йдеться, що смертний вирок може бути винесений лише за найтяжчі злочини. Управління Організації Об'єднаних Націй Верховного комісара з прав людини (УВКПЛ) заявило, що одностатева поведінка не підпадає під категорію найбільш тяжких злочинів, при цьому не повинна бути покарана смертю.

Насильство щодо ЛГБТ осіб також часто здійснювалося недержавними суб'єктами. Приклади насильства щодо ЛГБТ включають позасудові вбивства трансгендерних осіб, «вбивства честі», що були скоєні сім'ями або членами громади, зґвалтування і сексуальне насильство, в тому числі насильство, що мотивоване ненавистю. Наприклад, проект «Транс Моніторинг Вбивств» повідомив у березні 2013, що було скоєно 1123 вбивств транссексуалів у 57 країнах світу протягом 1 січня 2008 року – 31 грудня 2012. Що стосується сексуального насильства над лесбійками, бісексуальними жінками і транссексуалами, ризик зґвалтування може бути

навіть вищим за подібний ризик для гетеросексуальних жінок, тому що лесбійки можуть бути спеціальними цілями для карального або виправного згвалтування. МПГПП гарантує кожній людині невід'ємне право на життя. МПГПП також надає кожному право на свободу та особисту недоторканність (стаття 9). Це включає зобов'язання розслідувати всі злочини на ґрунті ненависті та випадків насильства щодо приватних осіб і покарати кожного злочинця [4, с. 14-15].

Кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції. Все більша кількість держав надає можливість одностатевим подружжям зареєструвати шлюбні відносини. Число країн, де одностатеві шлюби є легальними, збільшилося втричі. Значний вплив та сприяння реалізації даного права здійснює міжнародна організація NELFA — це Мережа Асоціацій Європейських ЛГБТІ сімей ЛГБ. Вона була заснована в 2009 році для об'єднання європейських асоціацій лесбійок, геїв, бісексуалів, транс, інтерсексуалів і їх дітей у рамках єдиної організації. Асоціації, представляють 26 європейських країн, тисячі ЛГБТІ сімей, NELFA сприяє обміну інформацією між її членами та допомагає у створенні та розвитку асоціацій ЛГБТІ сімей. NELFA працює з метою забезпечення того, щоб дітям, які вирости в ЛГБТІ сім'ях, у Європі надавалися ті ж права, що й іншим. NELFA заохочує європейські уряди провадити політику рівних можливостей без дискримінації родин ЛГБТІ, юридичної, фінансової, освітньої чи соціальної. Водночас навіть там, де одностатеві пари є юридично визнаними, вони користуються меншим правовим захистом, ніж інші. ЛГБТІ пари стикаються з бар'єрами в усиновленні, вихованні, репродуктивній медицині, адміністративних процедурах та освітніх установах [3, с. 13].

Комітет з прав людини зазначає, що захист певних меншин або маргіналізованих осіб чи груп населення, особливо схильних до ризику катувань є частиною зобов'язань щодо запобігання катувань чи жорстокого поводження. Держави учасниці повинні гарантувати, що їх закони будуть

застосовуватися на практиці щодо всіх осіб, незалежно від статі, сексуальної орієнтації, трансгендерної статі. Держави-учасниці повинні забезпечувати захист членів груп, особливо від небезпеки зазнати катування, та проведення судового переслідування і покарання всіх актів насильства та жорстокого поводження щодо цих осіб і забезпечення реалізації інших позитивних заходів профілактики й захисту, у тому числі, але не обмежуючись тим, що викладено. Міжамериканська комісія з прав людини (далі — МАКПЛ) продовжує отримувати інформацію про вбивства, тортури, довільні арешти і інші форми насильства щодо лесбіянок, геїв, транссексуалів, бісексуалів і інтерсексуалів. Крім того, Комісія відзначає, що проблеми існують з розслідуванням цих злочинів, які включають, зокрема, відмови у відкритті розслідування, щоб дізнатися чи було злочин скоєно з причини гендерної ідентичності жертви або сексуальної орієнтації. Неефективність державних органів сприяє високому рівню безкарності, яка в свою чергу призводить до повторення подібних злочинів, залишаючи жертви та їх сім'ї беззахисними. МАКПЛ настійливо закликає держави вживати заходів з метою запобігання і реагування на ці порушення прав людини і забезпечення ЛГБТ осіб можливістю користуватися своїм правом на життя, вільне від дискримінації та насильства [4, с. 25-28].

У той час як у деяких країнах зовсім не визнаються навіть основні права ЛГБТ, в інших недосконалий або неповний механізм їх реалізації, виникають складніші морально-правові конфлікти, що демонструють необхідність в позитивній дискримінації для ЛГБТ осіб. Так, наприклад, за даними дослідження, третина ЛГБТ-респондентів були жертвами дискримінації з декількох підстав, більшість на основі їх гендеру, інші на підставі раси, етнічної приналежності або інвалідності.

ЄС необхідно активно засуджувати дискримінаційні закони, політику і практику, включаючи криміналізацію узгоджених одностатевих відносин між дорослими або трансгендерами, зокрема, застосування смертної кари,

катування або жорстокого поводження. Необхідно також активно протидіяти іншим заходам, які призводять до нелегітимного або непропорційного обмеження свободи вираження поглядів та асоціації представників ЛГБТ спільноти.

Висновки. Сьогодні дискримінація прав ЛГБТ здебільшого зумовлена традиціями та поглядами, що нав'язуються в суспільстві, включаючи органи влади, релігійні організації, порушенням прав людини, особами уповноваженими на їх захист. Однак, слід зазначити, що розвиток прав ЛГБТ та механізмів реалізації є відносно новим явищем. Як показує практика, розвиток механізмів захисту уразливих груп суспільства (наприклад, боротьба з антисемітизмом, расизмом, дискримінацією жінок) за наявності належної законодавчої бази, наближення національної адміністративної практики до стандартів захисту прав людини, які базуються на діяльності міжнародних судових органів та контрольних інституцій, виховання правосвідомості суспільства сприятиме досягненню бажаного результату. Хоча сьогодні, завдяки діяльності Європейського Союзу та ЄСПЛ в державах-членах значною мірою реалізуються окремі права ЛГБТ, необхідно розширювати механізми захисту та імплементації правових норм в інших країнах.

Література

1. Дискриминация по признаку сексуальной ориентации и гендерной идентичности в Европе, Совет Европы, март 2012 г. URL: <https://rm.coe.int/-/16807b8ae5>
2. Guidelines to promote and protect the enjoyment of all human rights by lesbian, gay, bisexual, transgender and intersex (LGBTI) persons, Foreign Affairs Council, Luxembourg, 24 June 2013. URL: <https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/137584.pdf>

3. Protecting LBTQUI rights in Europe, Submission to the second review of the Council of Europe Recommendation on measures to combat discrimination on grounds of sexual orientation or gender identity (CM/Rec(2010)5). October 2018. URL: [https://tgeu.org/.../2018/.../COE-Submission-18-TGEU-IE-O...
O...\[https://www.google.com/search?q=Protecting+LBTQUI+rights+in+Europe%2C+Submission+to+the+second+review+of+the+Council+of+Europe+Recommendation+on+measures+to+combat+discrimination+on+grounds+of+sexual+orientation+or+gender+identity+\\(CM%2FRec\\(2010\\)5\\).+October+2018&oq=Protecting+LBTQUI+rights+in+Europe%2C+Submission+to+the+second+review+of+the+Council+of+Europe+Recommendation+on+measures+to+combat+discrimination+on+grounds+of+sexual+orientation+or+gender+identity+\\(CM%2FRec\\(2010\\)5\\).+October+2018&aqs=chrome..69i57https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:r8NK-xqoY-kJ:https://tgeu.org/wp-content/uploads/2018/10/COE-Submission-18-TGEU-IE-OII.pdf+&cd=2&hl=uk&ct=clnk&gl=ua\]\(https://www.google.com/search?q=Protecting+LBTQUI+rights+in+Europe%2C+Submission+to+the+second+review+of+the+Council+of+Europe+Recommendation+on+measures+to+combat+discrimination+on+grounds+of+sexual+orientation+or+gender+identity+\(CM%2FRec\(2010\)5\).+October+2018&oq=Protecting+LBTQUI+rights+in+Europe%2C+Submission+to+the+second+review+of+the+Council+of+Europe+Recommendation+on+measures+to+combat+discrimination+on+grounds+of+sexual+orientation+or+gender+identity+\(CM%2FRec\(2010\)5\).+October+2018&aqs=chrome..69i57https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:r8NK-xqoY-kJ:https://tgeu.org/wp-content/uploads/2018/10/COE-Submission-18-TGEU-IE-OII.pdf+&cd=2&hl=uk&ct=clnk&gl=ua\)](https://tgeu.org/.../2018/.../COE-Submission-18-TGEU-IE-O...https://www.google.com/search?q=Protecting+LBTQUI+rights+in+Europe%2C+Submission+to+the+second+review+of+the+Council+of+Europe+Recommendation+on+measures+to+combat+discrimination+on+grounds+of+sexual+orientation+or+gender+identity+(CM%2FRec(2010)5).+October+2018&oq=Protecting+LBTQUI+rights+in+Europe%2C+Submission+to+the+second+review+of+the+Council+of+Europe+Recommendation+on+measures+to+combat+discrimination+on+grounds+of+sexual+orientation+or+gender+identity+(CM%2FRec(2010)5).+October+2018&aqs=chrome..69i57https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:r8NK-xqoY-kJ:https://tgeu.org/wp-content/uploads/2018/10/COE-Submission-18-TGEU-IE-OII.pdf+&cd=2&hl=uk&ct=clnk&gl=ua)
4. ЛГБТ, здоров'я та права людини, Охорона здоров'я і права людини: ресурсний посібник, 2015 Центр здоров'я та прав людини ім. Ф.-К. Баню та Фонд відкритого суспільства. URL: medicallaw.org.ua/fileadmin/user_upload/PDF/.../Ресорс_вступ__introduction_.pdf
5. Принципи Джокьякарти: застосування міжнародного права людини щодо сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності (березень 2007 р.)/ Міжнародна комісія юристів (МС). URL: <http://www.yogyakartaprinciples.org/>.
6. Товпеко Я. К. Конституційно-правові проблеми реалізації сексуальними меншинами права на мирні зібрання . Держава і право. Юридичні і політичні науки. 2014. Вип. 65. С. 73-79. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dip_2014_65_13

7. Додаток до Рекомендації CM/Rec(2010)5 Комітету міністрів Ради Європи. URL: https://gay.org.ua/documents/recommendation_CE_KM-u.doc